

Θεόκλητος Διονυσιάτης: Εισαγωγή στη Φιλοκαλία των Ιερών Νηπτικών

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Άγιοι - Πατέρες - Γέροντες](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

[theoklhtos_dionysiaths](#)

Θεόκλητος Διονυσιάτης: Εισαγωγή στη Φιλοκαλία των Ιερών Νηπτικών

Λέγουν οι άγιοι Πατέρες, ότι ο Θεός ετοιμάζει «πόρρωθεν» τα μεγάλα έργα Του. Πραγματικά, προνοεί και παρασκευάζει την γνωριμία δύο κατάλληλων «σκευών» του Πνεύματος, για να προσφέρει στο λαό Του την αποθησαυρισμένη αγιοπνευματική σοφία των εκλεκτών τέκνων Του, που κινδύνευε να αφανιστεί μέσα στις «κονιοβριθείς» και «σητόβρωτες» χειρόγραφες βιβλιοθήκες των ιερών Μοναστηριών.

Πρόκειται για την γνωριμία, φιλία και συνεργασία μεταξύ του αγίου Μακαρίου Κορίνθου και του από της νήσου Νάξου αγίου Νικοδήμου του αγιορείτη, που αποτελεί ευλογημένο σταθμό για την εκκλησιαστική γραμματεία, χάρη στον εμπλουτισμό της Εκκλησίας με ένα μεγάλο αριθμό πολύτιμων συγγραμμάτων, που προέκυψαν από την συνεργασία της ιερής αυτής «ξυνωρίδος».

Όπως προκύπτει από το βίο του αγίου Νικοδήμου, ύστερα από διετή παραμονή στη Μονή του αγίου Διονυσίου, αναχώρησε το 1777 για τις Καρυές του Αγίου Όρους, όπου συναντήθηκε με τον Άγιο Μακάριο επίσκοπο Κορίνθου, εκθρονισθέντα από τους Τούρκους για τη συμμετοχή της βυζαντινής προελεύσεως οικογένειάς του των Νοταράδων, στην εξέγερση του 1770. Εκεί του παρέδωσε χειρόγραφα από ανθολογίες πατερικών κειμένων (μοναστικών, ασκητικών, ησυχαστικών, θεολογικών) για να τα επεξεργαστεί προς έκδοση.

Τα κείμενα αντεγράφησαν προφανώς από χειρόγραφους κώδικες των Μοναστηριών του Αγίου Όρους, αλλά δεν υπάρχουν στοιχεία που να διαφωτίζουν, αν από τα επιλεγέντα αφαιρέθησαν ή προσετέθησαν από τον άγιο Νικόδημο. Πάντως, ο θείος Νικόδημος, αφού διόρθωσε φιλολογικώς τα κείμενα, τα παρέβαλλε κριτικώς με άλλους κώδικες, παρέθεσε στα παρασέλιδα μερικές παρατηρήσεις του, έγραψε το Προοίμιο και τις σύντομες βιογραφίες των συγγραφέων και παρέδωσε το όλο έργο ύστερα από μια διετία στον άγιο Μακάριο. Αυτός στην συνέχεια, κατέφυγε στον γνωστό «καλό καγαθόν» πρίγκιπα της Μολδοβλοχίας Ιωάννη Μαυρογορδάτο, που συνάντησε στην Σμύρνη, ο οποίος ανέλαβε τις δαπάνες της εκδόσεως.

Στα κείμενα αυτά, που στο σύνολό τους εκφράζουν την αγάπη του καλού με

πνευματική έννοια, που ταυτίζεται με το αγαθό, δόθηκε ο τίτλος «Φιλοκαλία», με την επεξηγηματική δήλωση, ότι η φιλία αυτή του καλού, εις αυτά τα υψηλά πνευματικά επίπεδα, ανήκει στους «Ιερούς Νηπτικούς», δηλαδή στους ασκητικούς εκείνους αγίους Πατέρες, που έφτασαν στην θεία κατάσταση της αδιάλειπτης νήψεως και εγρηγόρσεως του θεωθέντος νου τους. Και σε ένα τόμο μεγάλου σχήματος είδε η Φιλοκαλία το φως της δημοσιότητας στην Βενετία το 1782, που έλαμψε σαν τηλαυγής πνευματικός φάρος σε όλη την ελληνόφωνη Ορθοδοξία.

Αργότερα, ο γνωστός ρώσος ιερομόναχος Παΐσιος Βελιτσκόφσκυ, μετέφραση ολόκληρη την Φιλοκαλία στην Σλοβανική, που έγινε το εντρύφημα των Ορθοδόξων μοναχών και Σλαυικών λαών. Τον Παΐσιο ακολούθησε ο Θεοφάνης του Ταμπώφ, κατά το 1877, αλλά καινοτόμησε ο μεγάλος αυτός ασκητής, με την αφαίρεση ολοκλήρου του έργου του ιερομάρτυρος Πέτρου του Δαμασκηνού, των Κεφαλαίων του Καλλίστου Καταφυγιώτου και των Πρακτικών Κεφαλαίων του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά, την θέση των οποίων κάλυψε με πρακτικότερα κείμενα των αγίων Εφραίμ του Σύρου, Βαρσανουφίου, Ιωάννου της Κλίμακος και Κατηχήσεων του Θεοδώρου του Στουδίτου.

Την Φιλοκαλία, βάσει της εκδόσεως του 1782, τύπωσε στην Αθήνα σε δύο τόμους ο Παναγ. Τζελάτης το 1893, προσθέσας και τα «περί Προσευχής Κεφάλαια» του Πατριάρχου Αγίου Καλλίστου. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο μεταφράζονται στη Δύση αποσπάσματα της Φιλοκαλίας στα Γερμανικά, Αγγλικά και Γαλλικά, ενώ στη Ρουμανία μεταφράζεται ολόκληρο αυτό το μέγα έργο από τον γνωστό θεολόγο π. Δ. Στανιλοάε, διανθίσαντα με θεολογικά σχόλια τα μεταφρασθέντα κείμενα που τυπώθηκαν σε 10 τόμους.

Επίσης, για βιβλιογραφική ενημέρωση, πρέπει να λεχθεί, ότι εξέδωσαν στην Αγγλική γλώσσα δύο τόμους από τη ρωσική έκδοση, με κατ' επιλογήν κείμενα από τη Φιλοκαλία οι E. Kadloubovsky και G.E.H. Palmer, όπως παραλλήλως ο π. Jean Gouillard εξέδωσε ανθολογία, με θέματα αναφερόμενα στη νοερά προσευχή, μάλλον καρδιακή προσευχή, στη Γαλλική με τον τίτλο «Petite Philocalie de la Priere du Coeur», όλα παρμένα από το ελληνικό πρωτότυπο, που απετέλεσαν αφορμή να γίνει τόσο η νοερά προσευχή, όσο και η ασκητική και μυστική παράδοση της Ορθοδοξίας πιο γνωστές στο Δυτικό κόσμο, ώστε να καλλιεργείται σήμερα θερμό ενδιαφέρον για την ορθόδοξη πνευματική ζωή.

Στις εκδόσεις της Φιλοκαλίας στην ελληνική, πρέπει να προστεθεί και η έκδοση από τον εκδοτικό οίκο «Αστήρ», των αδελφών Αλ. Και Ευαγ. Παπαδημητρίου. Πρόκειται για ένα αληθινό εκδοτικό άθλο αγάπης και προσφοράς, που πρέπει να αναγνωρισθεί ως μία σημαντική προσφορά προς τον λαό του Θεού της ελληνόφωνης Ορθοδοξίας σε μια εποχή γεμάτη πνευματική σύγχυση από την

εισβολή δυτικών ρευμάτων στον ορθόδοξο χώρο.

Προ εικοσαετίας σχεδόν ο εν λόγω εκδοτικός οίκος, ενθαρρυνόμενος από παράγοντες της Εκκλησίας, αποφάσισε την έκδοση, σύμφωνα με τα κείμενα της Βενετίας του 1782. Αλλά η έκδοση εκείνη είχε ατέλειες, κυρίως στη στίξη, σε τυπογραφικά αβλεπτήματα, αλλά δεν ήταν απαλλαγμένη και από ελάχιστα συντακτικά και λεκτικά λάθη. Επιστρατεύθηκε ο τότε διάκονος π. Επιφάνιος Θεοδωρόπουλος και ανέλαβε την ευθύνη του επιμελητή της εκδόσεως. Έτσι η Φιλοκαλία αναδύθηκε «ιματισμένη», απαλλαγμένη από τα ποικίλα λάθη, αριθμήθηκαν τα κείμενα που δεν είχαν παραγράφους και το κυριώτερο, ανιχνεύθηκαν με πληρότητα σχεδόν οι αναφορές στις θείες Γραφές και καταχωρήθηκαν οι σχετικές παραπομπές. Η Φιλοκαλία έκτοτε προσφέρεται σε πέντε κομψούς τόμους, καλαίσθητους, με διχρωμία, ωραία βυζαντινά κοσμήματα, βινιέτες, τους αγίους συγγραφείς αποδιδομένους σε γραμμικές ιχνογραφήσεις και στον πέμπτο τόμο παρατίθεται εκτεταμένο ευρετήριο. Ήδη η Φιλοκαλία του «Αστέρος» αριθμεί τέσσερις εκδόσεις, γεγονός που δίνει το μέτρο της απηχίσεώς της στον ορθόδοξο λαό μας.

Αλλά ο χρόνος, οι συνθήκες ακολουθούν τη νομοτέλειά τους, που συνοδεύεται από αλλαγές και μεταβολές. Ειδικότερα, έντονες μεταβολές έχουν σημειωθεί στη γλώσσα. Επόμενο λοιπόν είναι, η γλώσσα της Φιλοκαλίας να δημιουργεί πρόβλημα κατανοήσεώς της, ηπιότερο προ εικοσαετίας, οξύτερο τώρα και οξύτατο αργότερα. Από πολλά χρόνια είχε κατανοηθεί, ότι τα πατερικά κείμενα θα έπρεπε να καταστούν προσιτά στον πολύ ορθόδοξο λαό, με μια γλωσσική απλούστευση, πράγμα που συνεκίνησε αρκετούς για ένα τέτοιο έργο και συγκεκριμένως για ολόκληρη τη Φιλοκαλία. Αλλά το έργο απαιτούσε και χρόνο και ικανότητα και μια συγγενή γεύση προς τις πατερικές εμπειρίες. Εκείνος που αναδέχθηκε τον μόχθο του αθλήματος, ήταν ο ήδη μακαρίτης Εφέτης Αντ. Γ. Γαλίτης, πατέρας του πανεπιστημιακού καθηγητή της θεολογίας κ. Γεωργίου Γαλίτη, ο οποίος με αίσθηση ευθύνης, με αγάπη και γεύση των αγιοπνευματικών κειμένων, έφερε σε αίσιο πέρας το μέγα αυτό έργο. Ο υποφαινόμενος είχε την ευκαιρία να διαβάσει προ οκταετίας την θαυμάσια μεταφραστική εργασία του ανωτέρω δικαστικού, τον οποίο και προσωπικώς ε γνώρισε, αλλά και να εξηγήσει, πως ένας λειτουργός της Θέμιδος κατόρθωσε να προσεγγίσει τον νου των αγίων Πατέρων και να αποδώσει με τόση ακρίβεια τα λεπτότατα εκ πνευματικής εμπειρίας νοήματά τους. Ο μακαρίτης ήταν από τη νεότητά του φιλομόναχος και εντρυφούσε πάντοτε στη Φιλοκαλία. Αυτό το στοιχείο, μαζί με την δεδομένη ορθόδοξη αίσθησή του, που του δωροφόρησε ο χριστιανικός πνευματικός του βίος, εξηγούν την επιτυχημένη απόδοση των φιλοκαλικών κειμένων σε μια σώφρονα ομιλουμένη γλώσσα, που επιχείρησε από αρκετά χρόνια, από την επιθυμία της μεταδόσεως στο ερύτερο

ορθόδοξο κοινό των αγιοπνευματικών θησαυρών των Πατέρων.

Ο Θεός, στη συνέχεια, οικονόμησε και για την ωφέλεια των πιστών, δια της εκδόσεως της μεταφρασμένης σε απλούστερο γλωσσικό ιδίωμα Φιλοκαλίας. Την έτοιμη για την δημοσιότητα αυτή εργασία, ανέλαβε ο σχετικώς νέος εκδότης βιβλίων κ. Νικόλαος Χίτογλου. Ο οποίος από θείο ζήλο κινούμενος, θέλησε να προσφέρει το μνημειώδες αυτό απαύγασμα των υψηλοτέρων εν Αγίω Πνεύματι εμπειριών, στον ελληνόφωνο ορθόδοξο λαό μας, χωρίς εμπορικό υπολογισμό. Κι έτσι το μέγα αυτό έργο, που για πολλούς αδελφούς αποτελεί «κήπον κεκλεισμένον και πηγήν εσφραγισμένην», λόγω γλώσσας, θα γίνει κτήμα από το ευρύτερο κοινό.

Ως προς την σημασία των ανθολογημένων έργων των ιερών Νηπτικών, θα επαναλάβουμε, μαζί με τον άγιο Νικόδημο τον Αγιορείτη, ότι η Φιλοκαλία είναι «...ταμείο της νήψεως, φυλακτήριο του νου, μυστικό σχολείο της νοεράς προσευχής, εξαίρετη υποτύπωση της πρακτικής αγωγής, απλανής οδηγός της πνευματικής θεωρίας, ο πατερικός Παράδεισος, η χρυσή αλυσίδα των αρετών, η συνεχής ενασχόληση με το όνομα του Ιησού, η σάλπιγγα που επαναφέρει τη χάρη και το μυριοπόθητο όργανο της θεώσεως...».

Οι χαρακτηρισμοί αυτοί αναφέρονται κυρίως στη νοερά προσευχή. Και όπως καταφαίνεται από όλο το Προίμιο του Αγίου Νικοδήμου, σκοπός των εκδοτών της Φιλοκαλίας ήταν η προβολή της προσευχής αυτής, πράγμα πιστούμενο όχι μόνον από άλλα έργα του αγίου Νικοδήμου, αλλά και από την αδιάλειπτη νοερά προσευχή, που ασκούσαν οι δύο αυτοί Όσιοι σε όλο το βίο τους. Έτσι βλέπουμε σε αυθεντικές εικόνες του αγίου Μακαρίου, να τον αποδίδουν, παρ' ότι ήταν ιεράρχης, με μοναχική αμφίεση, με το κομβοσχοίνι στο χέρι και με ελαφρώς στραμμένη την οσία κεφαλή του προς τα αριστερά, όπως συνηθίζουν οι εργάτες της νοεράς προσευχής. Ο δε άγιος Νικόδημος, στις τελευταίες στιγμές της επίγειας ζωής του, επανελάμβανε την μονολόγιστη ευχή εκφώνως, γιατί δεν μπορούσε πλέον να την λέγει μυστικά, επειδή ο νους του είχε εξασθενήσει, όπως έλεγε.

Όμως η Φιλοκαλία δεν αποτελεί μόνο διδασκαλία της νοεράς προσευχής, αλλά και το σύνολο της πνευματικής εμπειρίας των αγίων Πατέρων, σε όλες τις διαστάσεις των κινήσεων του νου και της καρδιάς. Και αντιφεγγίζει τις αστραπές και τις ελλάμπεις του αγίου Πνεύματος επάνω στις καθαρές ψυχές των Αγίων, ως «καρπός του Πνεύματος», όπως και τα απηχήματα των πολέμων με τους άορατους δαίμονες, τα ψεκτά πάθη και τις γοητείες του κόσμου.

Αν η Φιλοκαλία, ως συλλογή πατερικών κειμένων, δεν εξαντλεί όλο τον πλούτο της πατερικής γραμματείας, γίνεται φανερό, ότι αποτελεί ένα μόνο μέρος της και

από ορισμένους μόνον αγίους Πατέρες. Αλλά πάντως εκπροσωπεί σε όλη την πληρότητά τους τις ποικίλες πνευματικές, ασκητικές, ησυχαστικές και θεολογικές εμπειρίες των θείων Πατέρων της Ορθοδοξίας, που διακρίνονται για την ενότητα στα ουσιώδη και την ιδιοτυπία τους, χάρη στην ιδιοπροσωπεία εκάστου. γι' αυτό και εμφανίζονται κάποιες ιδιομορφίες στα ασκητικά μέσα, στους τρόπους πνευματικής εργασίας, στον τονισμό ορισμένων αρετών και στην πνευματική και θεωρητική εμβέλεια εκάστου.

Πραγματικά, στο χώρο των Αγίων Πατέρων διαπιστώνουμε διακρίσεις, οφειλόμενες στη διαφορά φυσικής καταβολής, παιδείας, χαρακτήρα, δεκτικότητας χαρισμάτων, που προσδιορίζουν τις ιδιοτυπίες, αφού όπως λέγει ο Ομολογητής Μάξιμος, «το Άγιο Πνεύμα ενεργεί κατά την υποκειμένη διάθεση στην ψυχή» και ότι, «ούτε σοφία ενεργεί, ούτε λόγο στο μη δεκτικό σοφίας και λόγου νου», γεγονός που σημαίνει ότι αφήνει ανέπαφη την ελευθερία της ψυχής και ότι το Άγιο Πνεύμα ενεργεί ανάλογα προς τα προϋπάρχοντα φυσικά και επίκτητα στοιχεία εκάστου.

Ήδη αυτά εξηγούν την ποικιλία, τις ιδιοτυπίες και τις διαφόρου αποκλίσεως κινήσεις του νου των αγίων Πατέρων, όπως καταφαίνεται στη Φιλοκαλία και σε μη περιληφθέντα στο σώμα αυτό κείμενα. Το Πνεύμα το Άγιο για την οικοδομή της Εκκλησίας επιμερίζει τα χαρίσματα κατά την αναλογία της δεκτικότητας των φορέων τους και των ιδιοτυπιών τους, όπως ελέχθη, χωρίς να αίρεται η ενότητα της διδασκαλίας τους στα ουσιώδη, ενώ παραλλήλως «αθλούν νομίμως», με νηστείες, αγρυπνίες και προσευχές, με βαθιά ταπείνωση, με δάκρυα μετάνοιας και αγάπης και «τοις εκ βάθους στεναγμοίς».

Ο γνησίως ορθόδοξος αυτός τρόπος ασκητικής αγωγής και πνευματικής αθλήσεως παράγει «γνώση» αληθινή, γιατί επάνω στην καθαιρόμενη ψυχή αναλάμπει το φως της χάρης του αγίου Βαπτίσματος και σκηνώνει ο Παράκλητος, που ενεργεί τις ελλάμψεις και την μυστική ένωση μετά του Θεού. Και επειδή το Πνεύμα είναι ενοποιόν, «διαιρούν τα χαρίσματα», η ενότητα στη διδασκαλία των αγίων Πατέρων είναι ψηλαφητή και διαφαίνεται και μέσα από την ποικιλία των χαρισμάτων και των προσωπικών ιδιοτυπιών.

Θα έπρεπε εδώ να σημειωθεί, ότι η πνευματική ενότητα των Αγίων, η λεγόμενη «συμφωνία των Πατέρων», αποτελεί το υπέρτατο κριτήριο της αλήθειας, με το οποίο ελέγχονται οι παραχαράξεις, οι ημιαλήθειες, που εισάγουν στον περίβολο της Εκκλησίας «οι έχοντες την μόρφωσιν της ευσεβείας, την δε δύναμιν αυτής ηρνημένοι» (β' Τιμ. 3,5) και προκαλούν σύγχυση μεταξύ των πιστών, που ακόμη δεν έχουν τα αισθητήρια γεγυμνασμένα προς διάκριση του καλού». Η μεγάλη και παντοτεινή πληγή για την Εκκλησία, είναι ο λανθάνων ορθολογισμός, οι

αυθαίρετες φαντασίες, οι ψυχικοί συλλογισμοί, που δεν προήλθαν από την «νόμιμη άθληση», δηλαδή από την «πράξη», που αποτελεί την προϋπόθεση της «επιβάσεως» στη θεωρία. Και η «αχαλίνωτος θεωρία ώσειεν αν κατά κρημνών» λέγει ο Θεολόγος Γρηγόριος.

Από την άποψη αυτή η Φιλοκαλία, σαν κωδικοποιημένη διδασκαλία των θείων Πατέρων σε όλες τις διαστάσεις της πνευματικής ζωής και θεολογίας, είναι μία αληθινή ευλογία του Θεού, γιατί φρονηματίζει θεοφρόνως, ελέγχει οσίως, δακτυλοδεικτεί τον «μετασχηματιζόμενον εις άγγελον φωτός», χαρίζει την βεβαιότητα της αλήθειας «εν χάριτι», οδηγεί στην μετάνοια, προκαλεί την ταπείνωση, καλλιεργεί την διπλή αγάπη, καθαρίζει την ψυχή, ελλάμπει την καρδιά, θεώνει τον νου και ενώνει τον άνθρωπο με τον Θεό σε μια ερωτική αλληλοπεριχώρηση κατά τον λόγο του Χριστού: «εγώ εν υμίν και υμείς εν εμοί» (Ιω. 14,20).

Ίσως παρατηρηθεί ότι η Φιλοκαλία απευθύνεται κυρίως σε μοναχούς, αλλά θα αντιπαρατηρήσουμε ότι είναι προσιτή και ωφέλιμη και σε μη μοναχούς. Γιατί συντελεί στη διαμόρφωση της ψυχής ορθοδόξως, κι επομένως την προστατεύει από ηθικισμούς, που γεννούν αυτάρκεια «εν τοις ελαχίστοις» και μάταιη οίηση. Αλλά επιπλέον παρέχει και πλούσια πνευματικά στοιχεία για βίωση μέσα στον κόσμο, αφού είναι δεδομένη η ιεράρχηση κατά το «Φως μεν μοναχοίς άγγελοι. φως δε λαϊκοίς μοναχοί».

Άξιο και δίκαιο είναι να κλείσουμε τις γραμμές αυτές με τα λόγια του αγίου Νικοδήμου: «...Ελάτε όλοι οι Ορθόδοξοι, λαϊκοί και μοναχοί, όσοι τρέχετε να βρείτε την βασιλεία του Θεού, που υπάρχει μέσα σας, και τον θησαυρό που είναι στον αγρό της καρδιάς σας, δηλαδή τον γλυκύ Ιησού Χριστό. με το σκοπό όπως, αφού ελευθερωθεί ο νους σας από την αιχμαλωσία στα γήινα και από την άτακτη περιφορά του και καθαρθεί από τα πάθη η καρδιά με την αδιάλειπτη και φοβερή επίκληση του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, με τη συνέργεια των άλλων αρετών, που διδάσκονται στο βιβλίο αυτό, ενωθείτε πρώτα με τον εαυτό σας και δια του εαυτού σας με τον Θεό, σύμφωνα με την παράκληση του Κυρίου Ιησού προς τον Πατέρα, που είπε: «ίνα ώσιν εν, ως ημείς εν εσμέν». Κι έτσι, ενωμένοι με το Θεό και τελείως αλλοιωμένοι από την ενέργεια και έκσταση του θείου έρωτα, θεωθείτε στο πιο υψηλό επίπεδο, με νοερή αίσθηση και αδίστακτη βεβαιότητα, επανερχόμενοι στον πρώτο σκοπό του Θεού - που ήταν η θέωση του ανθρώπου - να δοξάζετε τον Πατέρα, τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα, τη μία θεαρχικότατη Θεότητα, στην οποία πρέπει κάθε δόξα, τιμή και προσκύνηση στους αιώνες των αιώνων. Αμήν».

Πηγή:stonagona.blogspot.gr

|